

BEVEZETÉS

Az apacs fogalmával minden művelt ember többé-kevésbé tisztában van, a jasszéval még sok pesti lakós sem; téves volna a kettőt azonosítani, dacára annak, hogy nem egy szempontból hasonlók. Eltekintve azon nemzet-, faj- és vérmérsékletbeli különbségektől, melyek Páris és Budapest salakja között természet-szerűleg fennállanak, vannak még bizonyos finomabb fokozatu disztinkciók, melyek határozottan Budapest javára billentik a mérleget. Mig t. i. az apacs a mi „gazember“ fogalmunknak felel meg, addig „jassz“ alatt inkább csibészt, munkakerülőt, de nem feltétlenül elvetemült gonosztevőt értünk. Minden apacs lop, zsarol, rabol, s ha szükségesnek látja, gyilkol; a jasszok tekintélyes része nem ilyen. Léteznek bizonyos fokozatok, melyek legártatlanabb alakja a külváros elszegényedett, lezüllött bohémszerű typusa, ki mint kikiáltó, ringlispihajtó vagy hintáslegény tisztességes módon keresi meg kenyerét, legalább nyáron; hogy mellesleg nőktől (kezdvé a kis cselédlánytól a hivatásos kéjnövig) pénzelteti magát esetleg, más lapra

tartozik. E tekintetben erkölcsi nézeteik és világfelfogásuk lényegesen különbözik a mi társadalmunktól. Van azonban ebben a pesti typusban valami kedves bóhémvonás, valami csaknem szeretetreméltó, amit csak az érezhet át, ki teli tüdővel szívta magába a Liget és Ferencváros levegőjét, ki órákig képes végighallgatni valamely mutatványos bódé kikiáltóját és annak néha meglepően elmés és találó replikációit hallgatósága részéről történő esetleges közbeszólásokra. Ilyen Molnár Ferenc Lilioma, kitől minden hibája dacára sem tagadhatjuk meg szimpatáinkat.

De eljön az ősz, a Liget kihal, a vurstli elcsendesedik s mire hó borítja az elárvult körhintákat és barlangvasutat, kinos dilemma elé kerül a jasszfiu : dolgozni vagy letérni a „tiszteesség“ útjáról. Rendesen az utóbbit választja; hisz' ezt látja folyton társaitól, ezt szívta magába méreg gyanánt élete első percétől kezdve, ezt leheli légkörének minden atómja, Lassan, lassan ő is kezdi belátni milyen csacsi volt, hogy egész nyáron mint hintáslegény elkinlódott napi 2—3 koronáért, holott kevésbé tisztességes módon sokkal több pénzt kereshetett volna kisebb fáradság árán is és rövidebb idő alatt. Így belejön a csalásba, hamis kártyázásba, lopásba s mindinkább kezd összeolvadni párisi társával, az apaccsal.

Mivel a jasszok a világtól és társadalomtól elzárkozva élnek belső életüket s csakis egymás között érintkeznek, nem csodálható, hogy az idők folyamán saját, önálló nyelvet is alkottak maguknak, melyet egymás között állandóan használnak. Teszik ezt részint azért, hogy esetleg jelenlevő idegen meg ne érthesse beszédüket, részint pedig mintegy megszokásból, a kedélyesség és otthonosság emelésére oly értelemben,

mint ahogy pl. a bécsi polgár dacára annak, hogy rendszeren az irodalmi nyelvet is beszéli, előszeretettel használja a „weana“ dialektust vagy az erdélyi szász, ki atyafiával csaknem kivétel nélkül szászul beszél, holott a legtisztább irodalmi németet is tökéletesen bírja.

A jassznyelv sokban hasonlít a tolvajnyelvhez, de azonosnak távolról sem mondható, mert míg a tolvajnyelv elsősorban a laikus részére való teljes érthetlenséget célozza, addig a jassznak számos oly kifejezése is van, melynek értelme mindenki előtt világos — legalább is a pesti ember előtt — és lassankint átmentek a köztudatba, mintegy átvette a pesti társaság, a hétköznapi nyelv, sőt használja is őket (pl. dohány, zsaru, zri, balek, pasas, pali stb.).

Önálló nyelvnek nem mondhatjuk a jasszt oly értelemben, mint pl. a magyart vagy angolt. „Tulajdonképpen beszédzagyvalék, mely a legkülönbélebb nyelvekből keletkezett. *Lexikon grammatika nélkül.*“ Ezeket mondja Berkes Kálmán „A tolvajélet ismeretése“ című könyvében a tolvajnyelvről, s ugyanazt állíthatjuk a jasszról is. A jassznyelv legtöbb szava régebben héber és német volt; ma a német (Fuchs, fallen, knebeln) és magyar (dohány, kasza, mázsza) a tulnyomó. Ezek után következik a héber (mesüme, mespóche, chojdes), francia (boulanger, maleur, amateur), angol (szevn), cigány stb. Ezeket hol tisztán, de az eredetitől teljesen más értelemben használják (pl. dohány nem dohányt, hanem pénzt jelent; mázsza nem mázsát, hanem évet stb.), hol pedig összevegyítve, egymással kombinálva, oly formán, hogy pl. a német alapszót magyar raggal vagy képzővel látják el; pl. a magyar „liszt“ szó a német — „ling“ képzővel kom-

binálva, mint „lisztling“ molnárt jelent, vagyis azt, ki a liszttel foglalkozik. Megjegyzendő, hogy állandóan újabb szavak is keletkeznek, úgy hogy a jassznyelv állandó változásnak van kitéve. Az új szó rendszerint úgy jön létre, hogy valamely jassz fejében megfogamzik, kezdi használni, lassankint átveszi szűkebb környezete, míg végre a szó mind nagyobb és nagyobb népszerűségnek örvend. Éppen azért vannak szűkebb jassz-körök, melyek kifejezését a többiek sem értik meg és egységes, az összes jasszok által általánosan ismert jassznyelv nem is létezhetik egyidőben soha.

Érdekes sajátága a jassznyelvnek, hogy néha egy-egy fogalom kifejezésére egész tucat különböző szó is van. Elsősorban oly fogalmak megjelölésénél tapasztalható ez, melyek szoros összefüggésben állanak a jassz mindennapi életével, „foglalkozásával“, örömeivel, bánatával; így pl. egész sereg kifejezés létezik a tolvaj, betörő, lopás, kéjnyő, stb. fogalmak megjelölésére.

* * *

E kis füzetben körülbelül 1200 jassz szót gyűjtöttem össze, melyeket éveken át csaknem kivétel nélkül vérbeli jassztypusok szájából hallottam, kiket külön e célból kerestem fel a Liget bokrai és vurstli hintáitól kezdve a leggyanusabb ferencvárosi zugkocsmáig; a jaszok dicséretére legyen mondva, hogy egyetlen kékfoltot sem vittem haza emlékül e kirándulásokról. Gyűjteményemet csak kis részben egészítettem ki Tábori Kornél és Székely Vladimír „A tolvajnép titkai“ című munkákból, mely könyvekből a tökéletesség kedvéért inkább régi, ma már többé-kevésbé divatjamult kifejezéseket vettem át. Nagyon jól tudom, hogy nem alkottam tökéletes munkát, de ez a fent említett folytonos változások miatt nem is lehetséges. Nem pályá-

zom e füzettel sem tudományos, sem bármilyen néven nevezendő másnemű babérokra. Szógyűjteményemet, melyet eredetileg tisztán magánkedvtelésből állítottam össze, csupán azért bocsátom ezennel a nyilvánosság elé, mivel nem tartom kizártnak, hogy rajtam kívül is akadhat egy-két ember, kit e tipikus pesti csibészek nyelve talán némiképp érdekel s ki e füzetet érdekes kuriozum gyanánt érdeklődéssel átlapozza.

Még egy szót a helyesírásról: a jassznyelvben a legkülömbözőbb eredetű szavak váltakoznak és kombinálódnak egymással, úgy hogy azok eredeti helyesírásuknak betartása mellett gyakran teljes képtelenség volna a kiejtés felől való tájékozódás. Ennélfoga mint egyedüli helyes megoldást minden szót úgy irtam le, ahogy azt kiejtik, tekintet nélkül annak eredeti helyesírására; pl. a csecsemőt jelentő „Salzwecken“ szót nem így, hanem „zálcwékken“-nek írom, vagy a revolver megjelölésére használt „Schinkenbein“-t nem így németesen, hanem egyszerűen „sinkenbein“-nek vettem.

Végül kötelességemnek tartom köszönetet mondani Göndör Feri barátomnak, ki lényeges segítségemre volt a szavak gyűjtésében.

Budapest, 1917 augusztus havában.

Dr. Kabdebó Oszkár.